

Väinö Tannerin unohdettu päiväkirja todistaa hänet yhdeksi Suomen pelastajaksi

Tiede

Kirjoittanut MARKKU JOKIPII 08.10.2011 12:23

Risto Ryt ja Väinö Tanner 1939. (Lehtikuva)

Väinö Tanner (sd.) toimi Mannerheimin "vasempana kätenä" ja oli presidentti Risto Rytin kanssa kansallisen yhteishengen varmistaja toisen maailmansodan aikana.

Tohtoreiden Lasse Lehtinen ja Hannu Rautkallion selostuksin varustettu Tannerin päiväkirja on ollut tutkijain tiedossa ns. Sorkin aineistona, jota on luultu Tannerin jälkikäteen muistelmiaan varten kirjoittamiksi luonnoksiksi. Näin ne ovat jääneet vaille suurempaa huomiota, vaikka tutkijat ovat niitä siteeranneet osaamatta nostaa ne omana kokonaisuutenaan julkisuuteen.

Autenttisiksi päiväkirjoiksi ne paljastuivat, kun dosentti Hannu Rautkallio löysi aineiston Suomen Washingtonin suurlähettiläs (1939-1944) Hjalmar J. Procopén kokoelmasta Hoover-instituutin arkistosta Stanfordin yliopistosta Yhdysvalloista. Procopé oli Yhdysvaltain entisen presidentin ja Suomen ystävän Herbert Hooverin ystävä ja toimitti dokumentit heti sodan jälkeen turvaan Yhdysvaltoihin.

Tanner-aineisto käsittää 228 konekirjoitettua sivua ja paljon muutakin, kuten suomalaisten avainpoliitikkojen kirjeenvaihtoa, diplomaattista raportointia ja mm. Risto Rytin 99-sivuiset muistiinpanot.

Tannerin kirjoitustyyli lähentelee kaunokirjallisuutta, niin selviä lauseita ja rikasta kieltä hän onnistui pitkistä neuvotteluista ja ohjelmastaan muistiinmerkitsemään. Paperilappusille töherretyt tekstit hän mitä todennäköisimmin kiikutti työpaikkansa Elannon sihteerilleen, joka suoritti puhtaaksikirjoittamisen.

Näiden huolellisten muistiinpanojen inspiroimana Rautkallion on varmasti ollut kiehtovaa kertoa moniin päiväkirjamerkintöihin liittyviä taustatietoja. Kommentit ovatkin välttämättömiä, jotta tämän päivän lukija kykenee asettamaan henkilöt, tilanteet ja repliikit suurempiin tapahtumakokonaisuuksiin.

Rauhaan pyrkimisen pakko oli uuvuttava prosessi

Suomalaiset tiesivät Saksan häviävän sodan jo vuosien 1942 ja 1943 vaihteessa, kun Neuvostoliitto saavutti voiton Stalingradissa. Jatkosodassa hyökkäyksemme yli vanhan rajan ei sekään saanut osakseen yhtenäisiä hurraahuutoja. Jo paljon ennen vuoden 1944 massiivisia ilmapommituksia ja kesäkuun tapahtumia Kannaksella osa poliitikoistamme tajusi, että rauhaan oli päästävä.

On kiduttavaa lukea sitä keskustelujen ja riitelyjen kirjanpitoa, jota päiväkirja sisältää. Neuvostodiktattori Josif Stalinin esikunta varmasti nautti siitä, miten suomalaiset poliitikot pyrkivät löytämään yhteisen sävelen, siinä kuitenkin aina onnistumatta. Jo yhteyden saaminen vihollisiin mahdollisiin neuvottelijoihin oli kiven takana.

Kun kannaksen suurhyökkäys alkoi 9.6.1944, se ei saanut enemmistöä uskomaan, mitä tuleman piti. Kevään rauhantunnustelut olivat epäonnistuneet, ja sota jatkui nyt entistä uhkaavampana. Avainpoliitikkomme tajusivat rauhanteon välttämättömyyden, mutta rivipoliitikot uhosivat, aivan kuin häviö ei olisikaan tulossa. He eivät ilmeisesti halunneet myydä äänestäjilleen murheellista sodan loppua ja tunnustaa olleensa väärässä.

Marsalkka C.G.E. Mannerheimin esikunta tajusi ristiriidan todellisuuden ja eduskunnan uhon välillä. Sen ymmärsivät myös avainpoliitikot, koska 15.6.1944 Tanner kirjaa:

Linkomies (pääministeri) pyysi puheilleen: Eikö nyt olisi saatava uusi hallitus, joka tekisi rauhan. Nykyinen hallitus tuskin saa aikaan rauhaa.

Tanner: Kannattaako nyt enää yrittää ennen kuin Viipuri on vallattu. Sitä ennen ei kansa ymmärrä rauhan välttämättömyyteen. Olisi helpompaa, jos nykyinen hallitus voisi tehdä rauhan. Silloin uusi hallitus saisi alkaa puhtailla papereilla. Linkomies yhtyi ajatukseeni, että aloite olisi otettava sen jälkeen kun Viipuri on menetetty.

Edellä oleva vahvistaa käsityksen, jonka mukaan Viipuri haluttiin tarkoituksellisesti menettää – kuten tapahtui vajaan viikon kuluttua. Se oli ilmeisesti päämajan tahto, vaikka

pari upseeria menetyksen johdosta pantiinkin syytteeseen. Näin pestiin sodanjohdon omat kädet julkisuudessa, mutta saavutettiin tavoitela: nyt kansa alkoi uskoa, että häviö oli tosiasia.

Tanner oli käsittämättömän sitkeä yhteishengen takuumies

Väinö Tanner oli suomalaisen osuustoimintaliikkeen johtohahmoja, sosialisti, pitkäaikainen kansanedustaja ja moninkertainen ministeri, joka joutui sotien aikana Neuvostoliiton vihaamaksi.

Tannerin suuri tehtävä SDP:ssa oli taata maltillisen vasemmiston tuki sotien aikana sekä sotien jälkeen, sotasyllisyysvankeudesta päästyään eristää puolueesta radikaalivasemmisto ja taistella kommunismia vastaan.

Lasse Lehtinen on muissa yhteyksissä kuvannut Tanneria Moskovan pääviholliseksi niin ennen kuin jälkeen sotien. Tanner haluttiin unohtaa ja maalailta suureksi syylliseksi, mitä hän tietysti sotasyllisysoikeudenkäynnissä (taannehtivan lain perusteella) saamansa viiden vuoden vankeusrangaistuksen toki näennäisesti olikin.

Tannerin mustamaalaus oli niin tarmokasta, ettei häneen historiantutkijat 1960- ja 70-luvuilla uskaltaneet tukeutua. Liiallinen tutkimuksissa vilahtanut Tanner-lähdeviitteistö olisi saattanut vaarantaa uran alkuunsa suomettuneessa Suomessa.

Tannerin päiväkirjan julkistamistilaisuus oli melkoinen historiantutkijain tapaaminen. Siellä arvovaltaiset tietäjät lausuivat ja kyselivät niin kirjaan liittyvistä kuin myös siihen kuulumattomista yksityiskohdista. Yksi viimeksi mainituista oli Lasse Lehtisen historian tietäjä, professori Hannu Soikkaselle esittämä kysymys: mikä oli totuus Tannerin avanteesta (eritteiden ulostuloaukko, jonka kautta suolen sisältö tai virtsa kerääntyy vatsanpeitteiden päälle kiinnitettävään avannesidokseen)?

Soikkanen kertoi, että se oli hyvin pienen piirin salaisuus. Tannerille oli ko. operaatio tehty vuonna 1937 – kauhea vaiva yritysjohtajalle ja poliitikolle, joka joutui matkustelemaan paljon ja elämään asian kanssa liki 30 vuotta – vielä noina aikoina. Tanner-elämäkertoja Jaakko Paavolainen on runollisesti luonnehtinut Tanneria kohdannutta vitsausta jopa tämän luonnetta vain koventaneeksi ja rohkeutta kasvattaneeksi tekijäksi.

Väinö Tannerin ylösnousemus, jälkinäytelmän liero: Kekkonen

Lasse Lehtinen on laatinut kirjan loppuosaan 60-sivuisen "tannerilaisen" elämäkerran, jossa Lehtinen kunnioittaa Tannerin saavutuksia ja manaa häntä parjanneet huolellisesti maanrakoon. Lehtinen ei säästä sanojaan, kun hän kuvailee Moskovan vihanpitoa ja

vaikkapa maanpetturi Hella Wuolijoen kiittämättömyyttä. Ryti ja Tanner pelastivat Wuolijoen kuolemantuomiolta, mutta Lasse Lehtisen sanoin:

- Kiitollisuuttaan rouva Wuolijoki osoitti sotasyllisyysoikeudenkäynnin aikana vaatimalla Tannerille ankarampaa rangaistusta ja valittamalla, että Tannerilla oli vankilassa paremmat olot kuin hänellä aikoinaan. Kun valvontakomission päällikkö kenraalileversti Andrei Zdanov tuli Suomeen lokakuun 5. päivänä 1944, hän matkusti jo kolmantena päivänä Marlebäckin kartanolle tapaamaan Wuolijokea.

Käytännössä Stalin nimitti Wuolijoen metastaasikseen Yleisradion johtoon, josta tämä kyllä parlamentarismen voimin kammettiin pian pois.

Sotasyllisyysoikeudenkäynti eivätkä sotien jälkeiset vuodet sisälly enää Tannerin päiväkirjamerkintöihin, mutta Lehtisen elämäkertatekstissä on kirpeitä kuvauksia, kuinka aiemmista liki sotakiikhoilijoista muuntautuu lipeviä rauhanrakastajia ja oman edun tavoittelijoita.

Yksi heistä oli Urho Kekkonen, joka onnekseen mutta sota-aikana omaksi harmikseen ei ollut ministerinä. Hän käänsi takkinsa loppuvuonna 1942, kun Tanner palkkasi hänet virastoasiain valtuutetuksi. Kekkonen ei ollut enää lojaali Tannerille, ja kun rauha koitti, tuli myös koston hetki. Suomen antauduttua Kekkonen ryhtyi KGB:n vävypojaksi, liimautui Otto Ville Kuusisen tyttäreeseen Hertta Kuusiseen ja alkoi toteuttaa voittajavaltion tahtoa.

Kekkonen oli laatimassa sotasyllisyysoikeudenkäynnin valmistelua ja vetipä syytettyjen joukkoon pari ylimääräistäkin, maalaisliittolaiset vihollisensa 2. valtiovarainministeri Tyko Reinikan ja kansanedustaja Antti Kukkosen.

Kärsittyään vankeusrangaistuksen Tanner palasi politiikkaan ja häiritsi syntyvän Kekkoslovakian rauhaa. Hän jatkoi oloaan ääriivasemmiston vihankohteena ja loi samalla edellytykset kommunistien vastaiseen taisteluun omassa puolueessaan. Kunnes hänet syrjäytettiin, ja SDP alistui Kekkosen komentoon.

Hannu Rautkallio & Lasse Lehtinen: Väinö Tanner, unohdetut päiväkirjat 1943-1944. Paasilinna 2011.